

מראי מקומות - בבא קמא מ"א

מועד לגוים הוי מועד לישראלים היינו דלמא הבעלים שומר את השור טפי מליגח ישראל, ומועד לטריפות הוי מועד לשלמים. אלא דכ' דעדיין ק' מש"כ הרמב"ם האוקימתא דר' זביד, דנגח ג' בהמות, דהא אפי' אם הגמ' אמר בניחותא דמועד לבהמה הוי מועד לאדם, וסוגיין ס"ל כר' זביד, אבל ודאי לא קיי"ל כן, וכמש"כ הרמב"ם עצמו, דקיי"ל דמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, והניח בצ"ע. וכ' הכסף משנה שם דיש לחלק, דמה דפסק הרמב"ם דמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, זהו לענין נזיקין, אבל לענין הריגה שפיר אמרי' דמה שמועד לבהמה הו"ל מועד לאדם. וע' בחי' הגרנ"ט (ק"ט) דביאר חילוק זה ע"פ חקירת האחרונים בהא דמשלם תשלומי נזיקין בשביל היזק שורו, האם עיקר המחייב משום ממונו המזיק או משום פשיעת הבעלים בשמירתו. וביאר דלענין כופר עיקר המחייב הוא של הבעלים, על מה שפשע בשמירת שורו, אבל חיוב היזק הוא בשביל ממונו המזיק (והגרנ"ט יש לו נוסח אחרת בזה, דלא כהגרש"ש שהבאנו בריש מכלתין, אלא דעיקר החיוב הוא על השור, והוא צריך לשלם בשביל "חיוב" שורו, ועל דרך מה שהבאנו מהגר"ח לעיל [יג:]). וא"כ, י"ל דמה שפסק דמועד לבהמה הוי מועד לאדם, היינו לענין כופר, וכיון שכופר הוא משום פשיעת הבעלים בלבד, א"כ אין נפק"מ אם פשע כלפי בהמות או כלפי בני אדם, סכ"ס הוא פשע בשמירת בהמתו, משא"כ לענין נזיקין, י"ל דצריך להיות מועד לכל מין ומין, דזהו מועדות של הבהמה עצמו.

(ד) **ומועד לעכו"ם הוי מועד לישראל - ע'** בתלמיד ר"ת שנתקשה בזה, למה לא יהי' מועד גם לישראל. ותי' ע"פ הא דאי' בשבת (קנ"א) דאין חיה שולטת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה, שנא' נמשל כבהמות נדמו, וגוים נדמין לבהמה יותר מישראל. והפני יהושע נקט דטעם החילוק הוא משום דישראל אית להו מזל טפי.

(א) **וכן בבן וכן בבת - כ' הנמוקי יוסף (יט: בדפיו)** דהחידוש הוא דחייב על הקטנים וגדולים, ואיצטריך דאע"ג דליתנהו במצוות, מיחייבי עלייהו בין במיתה בין בכופר. אולם הוסיף דזהו דוקא בקטנים בני קיימא, לאפוקי בן ח' חדשים דלאו בר קיימא הוא, וכן פחות מל' יום ואפי' בן ט', דהא ספיקא הוא, ומספיקא לא מפקי' ממונא. והרמב"ן עה"ת (שמות כ"א, ל"א) ביאר "שהשור הממית אדם גדול הוא רע מאד, כדוב שכול במדבר, ואם הועד בבעליו ולא ישמרנו, הנה פשע פשיעה גדולה, וראוי שיתחייב מיתה וכופר, אבל הממית את הקטנים אינו רע כ"כ, ודרך רוב השוורים שלא יראו מהם, ויעלה על הדעת שלא יתחייב בעליו".

(ב) **נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים - כ'** הנמוקי יוסף (יט: בדפיו) דמיירי במוטבל לשם עבדות, דכיון דשייך במצוות, חייבה התורה להשור סקילה עליו, דהא בעל השור ג"כ יהי' חייב מיתה עליו, דכיון דלאו עבדו הוא, אינו בדין יום או יומים. וע' ברש"ש שכ' דלכאור' משמע מדברי הנ"י דאם העבד הוא עבד של בעל השור, אז גם השור בדין יום או יומים הוא, דכמיתת הבעלים כך מיתת השור. אולם הק' ע"ז, דהא פשוט הוא דגם הבעלים אינן בדין יום או יומים אא"כ הכוהו בשבט דרך מוסר ותוכחה, וזה אין שייך אצל השור, וא"כ לכאור' בשור בכל גווני יהי' חייב סקילה, והניח דברי הנ"י בצ"ע.

(ג) **כגון שהרג שלשה בהמות, ומועד לבהמה הוי מועד לאדם - פרש"י, דכוונת הגמ' להק',** האם מועד לבהמה הוי מועד לבהמה, וכן בשאר תירוצי כע"ז, הגמ' הק' על דרך זה. וע' ברמב"ם (נזק"מ י', ג') שהביא האוקימתות של הגמ', כגון שהרג ג' גוים, או ג' טריפות, ותמה המגיד משנה עליו, דהא הגמ' הק' על אוקימתות אלו וחזר מהם, וכ' דצ"ל דהרמב"ם לא גרס באוקימתות אלו "אלא", ולכן הוא פי' דהגמ' בניחותא קאמר, דמועד לגוים הוי מועד לישראלים (אגב, המ"מ ביאר דקו' הגמ' [לפי רש"י] האם

הגמ' דאם האי "לא יאכל את בשרו" איסור הנאה הוא, נכתוב רחמנא לא יהנה. ולדברי הצ"ח אין קו', דאם הי' כתיב לא יהנה, לא היינו יודעים דשיעורו בכזית, אלא הוה שיעורו בכל שהוא, והניח בצ"ע.

(ט) והשתא דנפק"ל... בעל השור נקי ל"ל, להנאת עורו- ק', הא אי' בברייתא דבעל השור נקי מלמדנו איסור הנאה בכלל, ולא רק איסור הנאת עורו. וכ' השטמ"ק בשם הר"ש והרא"ה, דאפשר דכוונת הברייתא הוא, דאין לי אלא אכילה, דהיינו אין לי אלא דבר הראוי לאכילה, דאסור בין לאכילה ובין בהנאה, דבר שאינו ראוי לאכילה מנלן דאסור בהנאה, קמ"ל וכו'.

(י) כיון שהגיע לאת ד' אלקיך תירא פירש- פרש"י, לא ידע מה לרבות. ובקידושין (נו). פרש"י, שהי' ירא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום. והעיר השטמ"ק בשם הרא"ש, למה לא פירש גם כשהגיע לוואהבת את ד' אלקיך, שכתוב קודם, ולכאו' גם בזה לא הי' שייך לרבות שום דבר. ותי' דרק האת דכתיב אצל מורא הקב"ה הי' ירא לדרוש מורא בשר ודם (ומשמע דשייך לרבות אהבה שיהי' דומה לו, ולא ביאר. ולכאו' כוונתו כמש"כ הפני יהושע בקידושין שם, דכמו דמצינו דמרב"י כבוד ת"ח כמו כבוד שמים, א"כ שפיר הי' ס"ל שיש לרבות אהבת ת"ח כאהבת שמים, אבל לגבי מורא לא הי' יודע אם יש לרבות כן). ובשם ר' ישעי' תי' דלגבי אהבה י"ל דבא לרבות דצריך לאהוב עבודת ד'.

(יא) לרבות תלמידי חכמים- הק' תוס', א"כ למה צריך מפני שיבה תקום, תיפוק לי' משום את ד' אלוקיך תירא. ותי' דכאן מיירי ברבו מובהק או ברב מופלג. וע' בחי' הגרי"ז על הרמב"ם (הל' ת"ת) דביאר דדין זה דאת ד' אלקיך תירא הוא גדר חדש במצות מורא רב, ואינו כמו הדין דתקום והדרת דסתם ת"ח, דהתם הרי יש הגדרה להחיוב, אינו חייב לקום א"כ יהי' לו הידור ע"י הקימה. אבל כאן, הרי גדר אחר להמצוה, חייב במורא רבו, וזה מצריכו לירא אותו אפי' באופן שלא יהי' הידור בקומו, ע"ש שהאריך בזה.

(ה) כל אימת דקטיל תוריי, גבי' הוה קאי- פרש"י, שהמזימין העידו דגבי' הוה קאי וראה נגיחותיו. כ' התורת חיים דלא ידע למה פרש"י דקאי על המזימין, דלכאו' עדיף הי' לפרש דעל העדים הראשונים קאי, דמהכ"ת שהמזימין של הזוממים היו ג"כ שם בשעת הנגיחה, והניח בקו'.

(ו) במכירין את בעל השור ואין מכירין את השור- פרש"י דבפעם ג' הוכר. אולם ע' בלחם משנה דדייק מדברי הרמב"ם דמשמע דאפי' אם לא הוכר בפעם ד', מ"מ יכול לחייבו כופר. וביאר הלח"מ דס"ל להרמב"ם דהי"ל להבעלים לשמור בקרם, וכדאי' בגמ'. והק' הגרנ"ט (ק"ט), הא סכ"ס יכול להיות דהשור שהרג בפעם הזה לא הי' מועד, וא"כ לכאו' הי' ספק ממון, ולמה חייב לשלם כופר מספק. ותי' ע"פ דבריו שהבאנו לעיל, דהעיקר חיוב דכופר הוא משום פשיעת הבעל, וא"כ, כיון שפשע הבעלים, שהי' לו לשמור שורו, א"כ שפיר יכול לחייב כופר, דמחזקי' לגבי דידי' שזהו השור של כל הנגיחות [ודבריו צ"ע, אם אמרי' דהעיקר הוא פשיעת הבעלים, א"כ לכאו' אפי' אם נמצא דודאי הי' תם, כיון שהי' לו לשמור כל בקרו הרי פשע הבעלים. ואולי הי' יכול הבעל לטעון שלא הי' צריך לשמור שור זה, דזה ודאי לא הי' המזיק].

(ז) והאי לא יאכל את בשרו להיכא דסקלי' מסקל- פרש"י, ונקי מיבעי' לי' לדרשה אחריתי, לחצי כופר ולדמי ולדות. והעיר המהר"ם שיי"ף, מ"ש דנקט הני ולא הא דהנאת עורו. ותי' (בנוסחא ב') דאם הי' המקשן הי' למד דנקי היינו להנאת עורו בהה"א, א"כ מאי הק' בסמוך והשתא דנפקא לי' מלא יאכל וכו' נקי ל"ל, בשלמא אי אמרת נקי לכופר ולדמי ולדות, ואינו יודע שיש שום הפרש בין עור לבשר, א"כ שפיר הק' נקי ל"ל לאיסור הנאה.

(ח) כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל... וא' איסור הנאה במשמע- כ' הצלח (פסחים כב: ד"ה והרי) דעל איסורי הנאה אינו לוקה אלא בנהנה מכזית, דכיון דהנאה בלשון אכילה נאמרה, שיעורו כמו באכילה (והוכיח שכן הוא, דאל"כ, למה אינו לוקה על אכילה פחות מכזית, תיפוק לי' משום שנהנה). אולם הק' על עצמו מהמשך דברי הגמ' כאן, דהק'

שייך בזה אין אדם מוריש קנס לבניו, שהרי עיקר חיוב שלהם הוא (וכמובן דכל זה לשי' התוס' בסוגיין, דס"ל דקו' הגמ' הוא מהחיוב כופר, דקנס הוא. אבל לפי שי' רש"י, דהקנס הוא המיתה, א"כ אין רא"י כלל. וגם אולי משו"ה פרש"י כן, ולא פי' כתוס').

(טו) מתכוון אמר לי' ברישא, משל לצייד, וכו'. פרש"י, דהמית ע"פ ע"א וע"פ הודאתו רא"י קטנה היא, דאיכא לאותובי' מודה בקנס פטור, ובע"א נמי איכא למימר פשיטא וכו'. ובחי' הראב"ד פי' דהטעם של מתכוין עדיף לפי שהוא משכחת לה בין למ"ד כופרא כפרה ובין כופרא ממונא, והתירוץ דהמית לא משכחת לה אלא למ"ד כופרא כפרה. והק' המהר"ם שי"ף הא מסקי' לעיל דלכ"ע כופרא כפרה, וא"כ לכאו' הקו' דמודה בקנס פטור אינו ק' בכלל (ולכאו' קו' זו ק' גם על שי' הראב"ד), והניח בקו' (וכל זה לכאו' דלא כדברי הפני יהושע שהבאנו לעיל, דכ' דע"כ סוגיין ס"ל דכופרא ממונא).

(יב) כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך קבלתי שכר על הפרישה- פי' המהרש"א (קידושין נז.), דמה שדרש כל האתין שבתורה הוא ודאי כבוד התורה, וא"כ, כוונתו לומר, דכשם שקבלתי שכר על דרישת האתין משום כבוד התורה, כך אקבל שכר על הפרישה, שזו כבוד שמים הוא לפרוש מלדרוש שיש דבר אחר שראוי לירא, שאין להשוות לו שום דבר לרבות.

(יג) על פי בעלים, מודה בקנס הוא- פרש"י, וא"כ כי היכי דפטור מקטלא (שהוא הקנס, וע' בתוס' שהביא מש"כ רש"י בעוד מקומות דהודאה על קטלא הו"ל מודה בקנס ולכן אין השור נהרג ע"פ הודאתו, כמבואר באותן מקומות, וע"ש מה שהק' עליו ומה שפירש באו"א), פטור ג"כ מכופר. והק' הפני יהושע, למה לא פרש"י כפשוטו, דאתי למ"ד פלגא נזקא קנסא, וכמש"כ תוס'. ותי' דס"ל לרש"י דא"כ תי' הגמ' אינו, דמאי קאמר דסבר כופרא כפרה. הרי מ"ד פ"נ קנסא ס"ל דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ומדינא לא משלם אף ממון כלל, וא"כ איך יעלה על הדעת שיהי' צריך כפרה (וע"ש בסוף דבריו מש"כ לדחוק בשי' תוס'). אלא ע"כ סוגיין אתי כמ"ד פלגא נזקא ממונא, וא"כ שפיר צריך כפרה, אלא הקו' הוא דכי היכי דפטור מקטלא, כן צריך להיות פטור מכופר. והוסף הפנ"י, דאין כוונת הגמ' להק' מהא דדרשי' מקרא הכי, דמי שפטור ממיתה פטור מכופר, דא"כ לא משני מידי במה שתי' כופרא כפרה, דסכ"ס קרא הוא. אע"כ קו' הגמ' הוא מסברא, דמסתבר דמי שאינו חייב מיתה אינו חייב כופר, ולזה משני שפיר דכופר שאני שהוא כפרה.

(יד) מודה בקנס הוא- הק' האור שמח (נזק"מ ט', י"א, ד"ה לכן נראה), אם פלגא נזקא קנסא, א"כ לכאו' הו"ל להגמ' להק' דהא קיי"ל דאין אדם מוריש קנס לבניו, וכל המשלם כופר משלם ליורשים, וא"כ ודאי אין שייך כופר בתם. וביאר דנראה מכאן דגדר החיוב כופר הוא, דכיון דאי אפשר בשום פנים שיהי' התשלומין להמת עצמו, א"כ מה שחייבה התורה לשלם כופר, היינו דצריך לשלם להיורשים, וזהו עיקר חיובו. וא"כ אין